

De grønlandske fangersamfund og den industrialiserede verden

Af Ole Hertz

De grønlandske fangersamfund omfatter i dag omkring $\frac{1}{6}$ af hele befolkningen, men arealmæssigt udgør fangerområderne den største del af Grønland.

Fangerdistrikterne omfatter følgende kommuner: Ittoqqortoormiit/Scorebysund, Tasiilaq/Anmmassalik, Avanersuup Kommunia/Thule, Upernavik og Uummannaq.

Grænsen mellem fiskeriområder og fangstområder er ikke så skarp mere, som den var for bare få år siden, for fiskeriet har voksende betydning i kommuner som Uummannaq, Upernavik og Tasiilaq/Ammassalik. I de øvrige fangstområder er der ikke fiskeressourcer nok til et erhvervsfiskeri eller de er ihvertfælde ikke fundet endnu.

Selv om fiskeriet nogle steder har fået større økonomisk betydning gælder det stadig, at man ikke ville kunne klare sig uden fangst af sæler, hvaler og fugle.

Det er ikke kun i det egentlige fangerområder at jagt på fugle, sæler og hvaler har betydning. Langs hele Vestkysten har mange fiskere i tidens løb investeret i harpuncanoner til deres kuttere, og i forskellige kommuner, der ellers beteg-

nes som fiskerikommuner, kan der være sæsonmæssige vigtige fangster, f. eks. klapmydsfangst i Sydgrønland, renjagt i Sisimiut osv. Over alt i Grønland har fangsten en vigtig betydning i subsistensøkonomien – især i lavindkomstfamilier.

Et fælles problem for fangerområderne er, at hvis der ikke kan findes alternative biologiske ressourcer som f. eks. fisk, så er det ikke muligt at øge ressourcegrundlaget. Fangstdyrbestandenes størrelser bestemmer hvor mange dyr, der kan fanges, og man kan ikke engang regne med, at det er det samme antal, der kan fanges hvert år. De arktiske dyrepopulationer ændrer sig med års mellemrum, bl. a. afhængigt af klimasvingningerne. Fra år til år kan der også være forskel i dyrenes tilgængelighed, f. eks. på grund af for stærk blæst eller for dårlig is. For at modvirke disse svingninger, udnytter man en række forskellige fangstdyr og fangstpladser, hvor hovedvægten i perioder kan ændre sig fra art til art. Selv om en dyreart eller et fangstområde ikke udnyttes i dag, kan det derfor ikke udelukkes, at det får

betydning for lokalbefolkningen om nogle år – noget man bør tage hensyn til, når der uddeles koncessioner til minedrift.

Forskellige fangstdelingsregler og gavegivningstraditioner og andre sociale bånd er med til at fordele en del af fangstressourcerne mellem de forskellige familier i lokalsamfundene. I dag bruges nye fangstmetoder og redskaber, der bygges nye huse og produktionsanlæg, elværker, skindbehandlingshuse m. m., men alligevel er fangerdistrikterne de steder i Grønland, der har de laveste husstandsindkomster. (I de seneste år undtaget Uummannaq, hvor man har haft mulighed for at øge fiskeriet af hellefisk).

Indkomsterne kan ikke helt sammenlignes med indkomster i en by længere nede ad Vestkysten på grund af en stor naturaliehusholdning, der ikke indgår i regnskabet, men alligevel er der i dag et så stort behov for større pengeindkomster, at situationen er alvorlig.

Den dårlige økonomi skyldes i høj grad forhold i den industrialiserede del af verden, som fangerfamilierne ikke selv har haft nogen indflydelse på. Det er ikke første gang, den ydre verden har givet fangerbefolkningen problemer.

Jeg skal her nævne nogle forhold, der har været med til at gøre det sværere at leve som fangerfamilie:

- 1) Nedgang i fangstdyrbestande på grund af andres kommercielle fangst.
- 2) Internationale fredningsbestemmelser.
- 3) Antisælffangstkampanjer.
- 4) Forurening, trafikforstyrrelser og udelukkelse fra fangstpladser.

1) *Nedgang i fangstdyrbestande*

Eksempler på nedgang i fangstdyrbestande på grund af andre nationers kommercielle fangst går helt tilbage til de europæiske hvalfangeres rovdrift på grønlandshvalen.

Denne hvalfangst var i Davisstrædet begyndt i slutningen af 1600-tallet, efter at bestanden ud for Østgrønland var ødelagt, og 100 år efter var bestanden i Davisstrædet også stærkt formindsket. Den kommercielle hvalfangst fortsatte til omkring begyndelsen af 1900-tallet. Da var der så få hvaler tilbage, at det ikke mere kunne betale sig at jage dem. Samtidig var en del af livsgrundlaget blevet ødelagt for de mange små fangersamfund i Grønland, der indtil da havde været stærkt afhængig af hvalfangst.

Også de amerikanske hvalfangerskibe var med til at formindske bestanden af både grønlandshvaler, nordkaper, pukkelhval og kaskelot – netop de mere langsomtsvømmende arter, som det var muligt at jage fra umiaq.

I sidste halvdel af 1800-tallet fik hvalfangerne dampmaskiner i stedet for sejl, og harpuncanonen blev opfundet. Dette medførte, at de europæiske og amerikanske hvalfangere nu også kunne fange de hurtigt-svømmende hvaler som blåhval, finhval, seihval og sildepisker, som også hurtigt gik ned i antal. For sælernes vedkommende har den kommercielle fangst sandsynligvis også haft betydning for bestandsstørrelserne i de grønlandske farvande.

Variationerne i den grønlandske fangst kan hænge sammen med klimaændringerne, men der er tegn på, at fangsten på grønlandssæl og klapmyds

Indhandling af sælskind. Foto: Ole Hertz, Iginniarfik, Kangaatsiaq kommune 1972.

har været påvirket af den kommercielle fangst på ynglepladserne. Der var eksempelvis efter de meget store fangster ud for New Foundland i 1950-erne og 60-erne en nedgang i de grønlandske fangeres fangst. Efter kvoteringen i 1970-erne, der halverede den kommercielle fangst, voksede den grønlandske fangst betydeligt.

Som et andet eksempel kan tages ødelæggelsen af lomviebestandene. Mange fuglefjelde er i dag tomme og en vigtig fangstresource forsvundet. Lokale forstyrrelser på trods af fredningsbestemmelser har sikkert været medvirkende til den store tilbagegang, men hovedårsagen er sandsynligvis, at millioner af fugle er blevet fanget i fremmede fiskeres laksedrivgarn i farvandet mellem Grønland og Canada. Selv om dette fiskeri er blevet begrænset, har lomviebestanden ikke kunnet komme på fode igen.

2) Restriktioner i fangsten på grund af fredning

Industrilanden rovdrift på hvalerne har medført, at det blev nødvendigt at indføre fredningsbestemmelser og kvoter. Grønlandshvalen blev totaltfredet i Nordatlanten, men endnu er det ikke helt klart, om bestanden nogensinde vil komme på fode igen – selv efter mere end 50 års fredning. Af de hvaler der har betydning for fangsten i fangerdistrikterne i dag, er det kun hvidhvaler og narhvaler, der ikke er fredet, eller kun må fanges i begrænset antal. De grønlandske fangersamfund er altså blevet pålagt begrænsninger i deres fangstaktiviteter, selv om det ikke har været

deres fangst, der var hovedårsagen til at restriktionerne måtte indføres.

3) Problemer med afsætningen af fangstprodukter

I dag er der store økonomiske problemer i de fleste fangerfamilier (især på de steder, hvor fiskeriet ikke er noget alternativ).

Priserne på sælskind, der for de fleste var hovedindtægtskilden, har længe været meget lave, samtidig med at erhvervsudgifter og øvrige leveomkostninger har været stigende. Årsagen er, at antisælfangstkampagnerne i Europa og Amerika mod sælungedrabene på ynglepladserne kom til at medføre et meget kraftigt fald i sælskindspriserne. Bonusudbetalingerne, der tidligere havde udgjort op til 70 % af fangerfamiliernes indkomst, faldt bort, og sommerens sælfangster fra båd blev en ren underskudsforretning, bl. a. fordi benzinpriserne i samme periode steg stærkt.

Hjemmestyret har igangsat oplysningskampagner for at gøre opmærksom på, at sælungerne ikke blev fanget i Grønland, og at fangerfamilierne uforskyldt havde fået store problemer. Selv om en organisation som Greenpeace har indrømmet, at det var en fejltagelse at lave kampagne mod al sælfangst, og ikke holde de grønlandske fangere udenfor, er priserne stadig i bund, og hjemmestyret må yde tilskud til fangerne. Samtidig med nedgangen i sælskindspriserne indførte flere lande forbud mod salg/indførsel af sæl- og hvalprodukter – altså også kaskelot- og narhvalstand og husflid lavet af hvaltænder, og det har selvfølgelig ikke gjort situationen bedre

Sælflansning på klipperne. Foto: Ole Hertz, Ikerasarssuk 1971.

i de hjem, hvor en del af indtægten stammede fra salg af husflid.

Gennemsnitsårslønnen for en fangerfamilie i Upernavik ligger i dag på omkring 20.000 kr. Selv om man måske har næsten gratis hundefoder, kød og fisk, skal der betales for opvarmning, båd, hus, tøj, kaffe, benzin, påhængsmotorer m. m. $\frac{1}{2}$ – $\frac{1}{3}$ af årsindtægterne går til erhvervsudgifter, restbeløbet er meget lille, og det kan især i bygderne være svært at finde lønnede småjobs til at supplere indkomsterne med.

4) Forurening, trafikforstyrrelser og udelukkelse fra fangstpladser

Ødelæggelse eller udelukkelse fra fangst-

områder kan der gives eksempler på fra Thule, hvor oprettelsen af den amerikanske base medførte en tvangsflytning af befolkningen fra det gamle Thule til Qaanaaq. Samtidig blev det forbudt at drive fangst i fjordområdet op til basen – et område, der havde haft stor fangstmæssig betydning før flytningen.

Fangerne har stillet erstatningskrav og krævet ret til igen at jage i området.

Forstyrrelser på grund af minedrift og mineraltransport har der endnu kun været få af, men der er ikke nogen tvivl om, at dette vil blive et voksende problem i løbet af nogle år. Der har været mindre konflikter i forbindelse med malmtransporten fra Marmorilikminen

Vanker der en flænsebid? Foto: Ole Hertz, Ukkusissat, Uummannak kommune 1971.

i Uummannaq. I 1975 begyndte en isbryder uden varsel at bryde fjordisen op, mens en gruppe fangere boede i telt ved iskanten. Isbryderen blev stoppet af fan-

gerne og en anden rute blev fundet, men isen blev herefter for usikker til fortsat fangst, og fangerne mistede ca. 3 uger af årets bedste fangstmåned. Senere er der

blevet udbetalt erstatning til fangerne (halvdelen af hvad de ønskede), og der er blevet aftalt regler for fremtidig sejlads.

Inden denne episode havde der været et tilfælde, hvor et malmskib i fralandsvind havde brudt isen ud for Ukkusissat, så den var drevet til søs med ca. 40 af fangernes sælgarn plus en del langliner. Der blev aldrig fundet frem til nogen form for erstatning, men minen har senere givet et stort beløb til bygdens lokale elværk.

Den daglige forurening af fjordvandet med tungmetaller fra minen er blevet formindsket – men fortsætter, uden at det er muligt at forudse, hvad der vil ske med dyrelivet i det lange løb. Foreløbig har det været nødvendigt at advare lokalbefolkningen mod at udnytte blåmuslinger i op til omkring 37 km fra minen, på grund af for stort blyindhold.

Den lokale trafik til og fra minen har medført forstyrrelser og nedgang for fuglelivet, lige som andre steder i Grønland, hvor trafikken vokser.

Den største trussel i forbindelse med trafik er sejlads med store tankskibe med olie eller gas.

Der er ingen tvivl om, at fangerne i Scoresbysund/Ittoqqortoormiit vil få problemer, hvis der findes olie, og den skal sejles ud. En eventuel olieforurening i arktiske farvande er langt alvorligere end de fleste andre steder i verden. Isen kan umuliggøre enhver olieforureningsbekæmpelse og faunaen rammes ekstra hårdt, da olien nedbrydes meget langsomt i det kolde vand og går ind i flere fødekæder. Oliens vil samle sig i åndehuller og våger og dræbe sæler, hvaler og

de søfugle, der vil lande tiltrukket af det blanke vand.

Hvis der bygges virkelig store isbrydende tankskibe som dem, der var planlagt i det foreløbigt skrinlagte Arctic Pilot Project, vil støjforureningen kunne ødelægge sælers og hvalers biosonar-systemer, så de hverken kan orientere sig eller finde føde i områder på størrelse med hele Davisstrædet.

Canadierne har ikke opgivet ideen med at sejle olie og gas ud fra de arktiske områder og sydpå langs Grønlands kyst, og amerikanernes prøvesejladser med tankskibe gennem Nord-Vestpassagen tyder på, at de har de samme tanker med deres olie fra Beauforthavet. Tilsyneladende venter man bare på prisstigninger på verdensmarkedet.

Alt i alt kan man slutte, at fangersamfundene står over for en række uløste problemer (ud over de selvskabte lokale), hvis årsager må findes i den industrialiserede del af verden. Det er derfor af største vigtighed, at oplysninger om fangerfamiliernes situation kommer ud til den del af verden, hvor beslutninger, der kan få uoverskuelige konsekvenser for fangersamfundene, træffes.

Det er samtidigt vigtigt, at repræsentanter for fangersamfundene bliver inddraget i højere grad i beslutningsprocesserne, så der i fremtiden kan tages de nødvendige hensyn både til det arktiske dyreliv og de mennesker, der lever af det som eneste livsmulighed.

Litteratur:

O. Hetz & F. O. Kapel: Commercial and Subsistence Hunting of Marine Mammals (AMBIO no. 3 1986).

Slædekøreren Elias fra Ikerasarssuk. Foto: Ole Hertz 1971.